

Eerste foto van uitgestorven gewaande aap uit Congo-Brazzaville

15 april 2015

Vlaamse bioloog vindt 'uitgestorven' aap in Congolese moeraswouden

Samenvatting: Voor het eerst in de geschiedenis zijn primatologen erin geslaagd de ernstig bedreigde Bouviers rode franjeaap te fotograferen in de Republiek Congo. De foto, genomen door Lieven Devreese (27), ontkracht dat de soort uitgestorven is. De Vlaamse bioloog zette begin dit jaar een expeditie op poten om het verspreidingsgebied van de soort in kaart te brengen. De expeditie werd twee weken geleden afgerond en leverde nieuwe inzichten op over het voorkomen en de beschermingsstatus van deze unieke rode franjeaap. Onderzoekers van de Wildlife Conservation Society vonden in 2007 en 2014 eerder al rode franjeapen in een nieuw Nationaal Park in het noorden van het land, maar enkel in lage aantallen en foto's waren niet voorhanden. De expeditie van de Vlaamse onderzoeker bezocht niet alleen dit park, maar ook de afgelegen en moeilijk toegankelijke moeraswouden verder stroomafwaarts en vond dat de commerciële jacht een ernstige bedreiging vormt voor deze rode franjeapen.

Achtergrond: De Bouviers rode franjeaap (wetenschappelijke naam: *Ptilocolobus bouvieri*) is een fel rood gekleurde aap die enkel in de Republiek Congo voorkomt en waarover vrijwel niets bekend is. De soort werd in 1887 beschreven voor de wetenschap en is enkel bekend van een aantal huiden die in musea bewaard worden en zo'n honderd jaar geleden ingezameld zijn. In een boek uit 1949 wordt vermeld dat de soort de moeraswouden bewoont tussen de benedenloop van de Likouala en Sangharivier, maar ook langs de Alima verder in het zuiden.

Geen foto: Tot voor kort bestond er geen foto van een levende Bouviers rode franjeaap. Sommige natuurbeschermers vreesden dat de soort uitgestorven was. De Wildlife Conservation Society (WCS) voerde inventarisaties uit in 2007 en 2014 in een gebied net ten noorden van de evenaar dat in 2013 uitgeroepen werd tot het Ntokou-Pikounda Nationaal Park. WCS vond rode franjeapen in zeer lage aantallen, maar de onderzoekers waren niet in staat de dieren te fotograferen. Verder naar het zuiden in de streek rond de Lefinirivier, waar rode franjeapen in het verleden waargenomen werden, leverden zoektochten in het midden van de jaren '90 en opnieuw in de jaren 2000 geen enkel teken van rode franjeapen op. Omdat de vraag naar bushmeat, vlees uit het bos, vanuit de nabijgelegen hoofdstad Brazzaville groot is, lijkt het zeer onwaarschijnlijk dat vandaag nog rode franjeapen voorkomen in deze meer zuidelijke streek.

De expeditie: Een expeditie geleid door de Vlaming Lieven Devreese (27) en Congolees Gaël Elie Gnondo Gobolo (25), vertrok in februari naar de Republiek Congo om deze unieke rode franjeaap te fotograferen en het huidige verspreidingsgebied in kaart te brengen. Devreese zocht geld voor zijn expeditie via crowdfunding en werd verder financieel ondersteund door Primate Conservation Inc., GaiaZoo en Apenheul in Nederland, en La Vallée des Singes in Frankrijk. De Wildlife Conservation Society hielp ter plaatse mee met de voorbereidingen en leverde niet eerder gepubliceerde waarnemingen aan uit Noord-Congo.

De ontdekking: Het team kon rekenen op de hulp van de lokale bevolking die de soort goed kent en boekte snel succes. Begin maart werd een groep Bouviers rode franjeapen gespot in de moeraswouden langs de Bokivarivier in het Ntokou-Pikounda Nationaal Park. "Onze foto's zijn de eerste in de wereld en bevestigen dat de soort niet uitgestorven is," zegt Devreese.

Uitdagingen: De expeditieleden kregen af te rekenen met moeilijke omstandigheden in een afgelegen en erg moerassige streek. “Alle verplaatsingen gebeuren via de rivier en dat kost telkens veel geld. De bossen zijn ook vaak moeilijk toegankelijk door de hoge waterstand,” legt Devreese uit. “Tot je heupen door de modder wadend is het niet makkelijk om apen te zoeken.” Het afgelegen karakter van de streek hield nog meer uitdagingen in. **“De mensen zijn het niet gewend om biologen met verrekijkers en GPS’en zo ver in het bos te zien en dat wekt soms argwaan als je op een nieuwe plek aankomt.”**

Lokale informanten: Toch leverde de expeditie nuttige gegevens op over het voorkomen van de soort. “We baseerden ons voornamelijk op informatie van lokale jagers. We vroegen hen alle apen die ze kennen te benoemen en beschrijven, en we checkten hun betrouwbaarheid door hun kennis van geluiden van allerlei apen in het Congobekken te testen,” vertelt Gondo Gobolo.

Bevindingen van de expeditie: Alhoewel de primatologen geen rode franjeapen verder stroomafwaarts konden vinden ondanks hun zoekpogingen, geloven ze toch dat de soort overal langs de Likouala en Sangharivieren voorkomt, maar niet op alle oevers. Volgens de lokale bevolking hebben de rode franjeapen ten oosten van de Sangha een meer donkere vacht. Hier leeft waarschijnlijk een andere soort, de Centraal-Afrikaanse rode franjeap (wetenschappelijke naam: *Ptilocolobus oustaleti*). Omdat het waterniveau het zoeken moeilijk maakte en dieren door de jacht zeldzaam zijn in deze bossen, kon het team dit niet met hun eigen ogen bevestigen. Gondo Gobolo vult aan: “Alle jagers vertelden ons dat er geen rode franjeapen leven op de rechteroever van de Likouala en ook niet langs de Alima.” Omdat deze laatste rivier vroeger tot het verspreidingsgebied van de soort gerekend werd, duidt dit mogelijk op het lokaal uitsterven van rode franjeapen langs de Alimarivier.

Bedreigingen voor rode franjeapen: Rode franjeapen worden vaak geviserd door jagers. Het zijn grote, lawaaijige apen die in grote groepen leven en niet goed jagers zien aankomen. Als een jager eenmaal een groep gevonden heeft, komen de apen vaak nieuwsgierig dichterbij of worden ze zelfs agressief. Andere apen blijven juist stil in een boom zitten en wachten tot de jagers vertrekken. Dit maakt rode franjeapen een makkelijk doelwit. Overal in Afrika zijn rode franjeapen zeer gevoelig voor overbejaging.

Handel in woudvlees: “Door met de lokale bevolking te praten, kwamen we te weten dat er een actieve handel in bushmeat is waarbij de rivieren als snelwegen gebruikt worden. Als de bossen niet ondergelopen zijn, wat slechts een paar maanden per jaar het geval is, schieten de commerciële jagers zoveel ze maar kunnen en halen het hele bos leeg,” zegt Devreese. De lokale bevolking beweert niet van de smaak van rode franjeapen te houden, maar het meeste vlees wordt gerookt en naar de markten in de steden vervoerd. De jacht maakt traditioneel deel uit van de cultuur in Centraal-Afrika, maar de bevolkingstoename in de steden, de relatief hogere koopkracht van sommige stedelingen, en de makkelijke beschikbaarheid van vuurwapens, heeft de schaal van deze handel veranderd. De natuur staat steeds meer onder druk. Het team deed een nog meer onthutsende ontdekking. “Enorme prauwen met diepvriezers en generatoren varen op de rivier om vlees te verzamelen in de meest afgelegen dorpen en jagerskampen,” legt Devreese uit.

Beschermingsstatus: De veldbiologen beginnen weldra alle gegevens te verwerken en zullen hun bevindingen bekend maken aan de wetenschappelijke wereld. De Bouviers rode franjeap staat als Kritiek Bedreigd op de rode lijst van de International Union for Conservation of Nature omdat aangenomen wordt dat de soort een serieuze daling in populatiegrootte ondergaan heeft als gevolg van de jacht. De onderzoekers schatten dat het verspreidingsgebied van de soort ongeveer 10.000 vierkante kilometer bedraagt, ongeveer een derde van België, maar in werkelijkheid waarschijnlijk veel minder. Precieze gegevens over de beschermingsstatus zijn niet voorhanden. **“Op basis van onze voorlopige**

studie is het moeilijk in te schatten hoe kritiek de situatie is, maar de aanwezigheid van de commerciële jacht en het feit dat we geen rode franjeapen konden vinden langs de Sangha zijn geen goede tekens,” leggen de onderzoekers uit. “Voor een soort die zo makkelijk te bejagen is, de jagers schieten 50 tot 60 apen in één keer, is het duidelijk dat ongecontroleerde jacht snel kan leiden tot een catastrofale afname.”

Hoop voor de toekomst: Toch is er hoop voor het voortbestaan van de Bouviers rode franjaap. Sommige gebieden diep in het moeras zijn zo moeilijk te bereiken dat zelfs de meest gedreven commerciële jager er voor terugdeinst. Deze bossen ver weg van de dorpen bieden mogelijk onderdak aan relatief ongeschonden populaties franjeapen, alhoewel geen enkele wetenschapper er ooit een voet heeft gezet om dit te controleren. Devreese en Gnondo Gobolo merkten nog een ander fenomeen op. **“Veel mensen vertelden ons dat ze recent gestopt zijn met op apen te jagen, omdat er angst bestaat dat je Ebola krijgt van het eten van apenvlees.”**

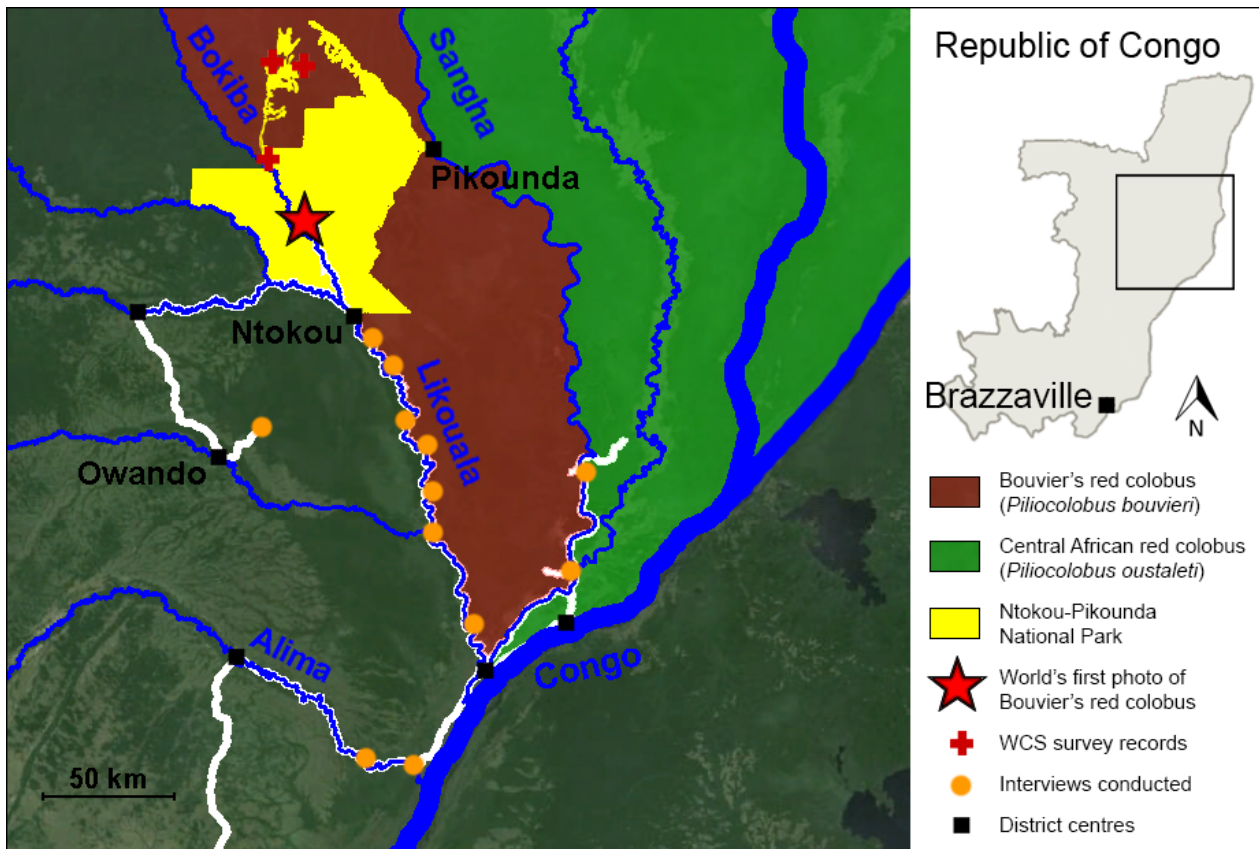
Nationaal Park: Het expeditieteam fotografeerde de Bouviers rode franjeapen in het Ntokou-Pikounda Nationaal Park dat twee jaar geleden officieel erkend werd. “Op dit moment bestaat het park bijna alleen op papier, maar toch had ik de indruk dat de commerciële jacht er al geweest is,” legt Devreese uit. “Het park heeft ook een conservator en een team parkwachters.” Volgens Devreese beschikt de Congolese overheid niet over de middelen om het nieuwe Nationaal Park te beheren en verder te ontwikkelen. De onderzoekers hopen dat hun bevindingen internationale organisaties zullen aanmoedigen om actie te ondernemen ter plaatse. Het patrouilleren en monitoren van het nieuwe park zijn essentieel om het voortbestaan van de Bouviers rode franjaap en de andere biodiversiteit van de Congolese moerasbossen voor de toekomst te garanderen.

Lieven Devreese (27) is een onafhankelijke onderzoeker met ervaring in Centraal-Afrika. Hij werkte mee aan verschillende projecten en bestudeerde in 2010 voor zijn masterproef olijfmangabeys in de Centraal-Afrikaanse Republiek. Devreese hoopt binnenkort een doctoraatsstudie te beginnen over fylogeografie van apen in het Congobekken.

Gaël Elie Gnondo Gobolo (25) is een student aan de Universiteit Marien-Ngouabi in Brazzaville. Hij groeide op in het dorp Bomassa, vlakbij het Nouabale-Ndoki Nationaal Park in de Republiek Congo. Gnondo Gobolo deed zijn bachelorproef in samenwerking met het WCS-project in het Nationaal Park in het noorden van het land.

De eerste foto ooit van een Bouviers rode franjeaap (Ptilocolobus bouvieri) genomen in maart van dit jaar in het Ntokou-Pikounda Nationaal Park in de Republiek Congo. De foto laat een volwassen vrouwtje met haar jong zien. Foto: Lieven Devreese.

Kaart van de expeditie met de afgelegde route, het Ntokou-Pikounda Nationaal Park waar de Bouviers rode franjeapen geobserveerd werden, en de verschillende locaties waar informatie verzameld werd bij de lokale bevolking. Kaart: Lieven Devreese.

© Lieven Devreese

E-mail: lieven_devreese@hotmail.com

Telefoon: 0032 495 270858

www.cercocebus.be/pers